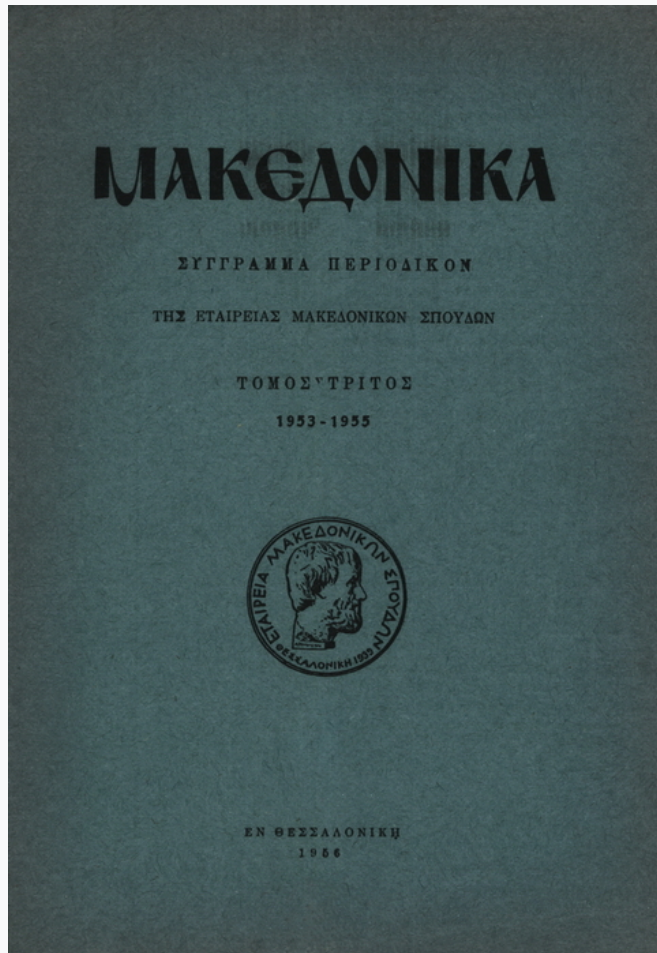

Μακεδονικά

Τόμ. 3 (1956)

Δεισιδαιμονία

Στίλπων Π. Κυριακίδης

doi: [10.12681/makedonika.1118](https://doi.org/10.12681/makedonika.1118)

Copyright © 2015, Στίλπων Π. Κυριακίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κυριακίδης Σ. Π. (1956). Δεισιδαιμονία. *Μακεδονικά*, 3, 422-424. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1118>

Ἰα τ ρ ἰ δ ο υ. Συλλογὴ δημοτικῶν ἕσμάτων παλαιῶν καὶ νέων, σ. 92 (= Ο ἰ κ ο ν ο μ ἰ δ ο υ, Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου, σ. 106, ἀρ. 43). C. F. A b b o t t, Songs of modern Greece, σ. 74. Μ έ λ π ω ς Ο. Μ ε ρ λ ι έ, Τραγούδια τῆς Ρούμελης, σ. 15. Ἡ παραλλαγὴ ἀποτελεῖ ἐνδιαφέρον παράδειγμα προσαρμογῆς παλαιότερων ἕσμάτων εἰς νεώτερα παρόμοια περιστατικά. Πρβλ. καὶ Λαογραφία, τ. Ε', σ. 76, ἀρ. 50 καὶ 51.

7. Παραλλαγὴ τοῦ γνωστοῦ διηγηματικοῦ ἕσματος <Ἡ μάνα ἢ φόνισσα>. Βλ. Π ο λ ἰ τ ο υ, Ἐκλογαί, ἀρ. 91.

8. Τοπικὸν συγκρότημα ἐκ διαφόρων διστίχων. Τὸ γύρισμα κοινότατον.

9. Παραλλαγὴ γνωστοῦ ἕσματος, εὐρέως διαδεδομένου. Παραλλαγὰς βλ. Μ α ν ο ὄ σ ο υ, Τραγούδια ἔθνικα, σ. 196. P a s s o w, ἀρ. 460. Ζωγράφειος Ἀγών, τ. Α', σ. 70, ἀρ. 8. Ἀ ρ χ ε λ ά ο υ, Συνασός, σ. 170, ἀρ. 11. Π α χ τ ἰ κ ο υ, ἀρ. 139. Μουσική, τ. Γ', σ. 79, 83, 149. Σ ό κ ο υ, Ἡμερολόγιον 1896. Νεοελληνικά Ἀνάλεκτα, τ. Α', σ. 91, ἀρ. 26. Γ ζ ἰ ά τ ζ ἰ ο υ, Τραγούδια Σαρακατσάνων, σ. 75, ἀρ. 185. Ἡ παραλλαγὴ εἶναι ἀξία προσοχῆς, διότι προσηροδόθη λόγω πιθανῶς τοπικοῦ ἐπεισοδίου εἰς Τούρκους, ἐνῶ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς λοιπὰς παραλλαγὰς ὁ σύζυγος καὶ φονεὺς εἶναι Ἕλλην (Μανώλης), ὁ δ' ἐραστὴς Γενίτσαρος.

10. Παραλλαγὰς βλ. Ο ἰ κ ο ν ο μ ἰ δ ο υ, Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου, σ. 89, ἀρ. 13. Π α π α ζ α φ ε ἰ ρ ο π ο ὄ λ ο υ, Περισυναγωγή, σ. 111, ἀρ. 76. Π α χ τ ἰ κ ο υ, ἀρ. 186 καὶ 204. Λαογραφία, τ. ΙΑ', σ. 171, ἀρ. 26. 201, ἀρ. 15.

11. Τὸ ἕσμα ἄγεται ὑπὸ πολλὰς μορφὰς καὶ παραλλαγὰς. Σημειώνομεν προχειρῶς τὰς ἀκολούθους. Ἀ ρ α β α ν τ ἰ ν ο ὦ, σ. 123, ἀρ. 155. 124, ἀρ. 156. Χ α σ ἰ ώ τ ο υ, Ἄσματα, σ. 35, ἀρ. 3. 38, ἀρ. 7. 39, ἀρ. 8. 195, ἀρ. 13. P a s s o w, ἀρ. 304a. Λ ε λ έ κ ο υ, Ἀνθολογία 1868, σ. 11, ἀρ. 4. 13, ἀρ. 5. — Ἐπιδόρπιον, σ. 13. Ἀ ρ χ ε λ ά ο υ, Συνασός, σ. 189. Ἀ σ ω π ἰ ο υ, Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον 1889, σ. 174, ἀρ. 9. Ἐβδομάς, τ. Α', σ. 40. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος, τ. Η', σ. 402. Θ', σ. 342. Ζωγράφειος Ἀγών, τ. Α', σ. 6, ἀρ. β1. 6 - 7, ἀρ. β2. 99, ἀρ. 100. 185, ἀρ. 16. Κ α ν ε λ λ ά κ η, Χιακά ἀνάλεκτα σ. 374, ἀρ. 111. Φ α ρ ῖ α σ ο π ο ὄ λ ο υ, Τὰ Σύλατα, σ. 42. Σ α κ ε λ λ α ρ ἰ ο υ, Κυπριακά, τ. Β', σ. 82, ἀρ. 27. Λ ο υ λ ο υ δ ο π ο ὄ λ ο υ, Ἀνέκδοτος συλλογὴ, σ. 194.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΙ.

1. Μετὰ τὸ φαγητὸ ξένος ἢ συγγενὴς καλεσμένος στὴ φιλιὰ δὲν πρέπει νὰ τινάζῃ καὶ νὰ διπλώῃ τὴν πετσέτα τοῦ φαγητοῦ, γιὰτὶ διώχνει τὶς προξενίεις.

2. Μετὰ τὸ φαγητὸ δὲν κάνει νὰ σκουπίζης τὰ χέρια τρίβοντας τὸ νὰ μὲ τ'ἄλλο, γιὰτὶ αὐτὸ διώχνει τὸ μπερεκέτι καὶ φέρνει φτώχεια.

3. Δὲν κάνει νὰ χύνῃς ἀκάθαρτο νερὸ ἀπὸ λούσιμο τὴ νύχτα, γιὰτὶ μπορεῖ νὰ πάθῃς μερῶλο κακό, βουβαμάρα, στράβωμα τοῦ στόματος. Κι αὐτὸ, γιὰτὶ γυρνοῦν τὴ νύχτα οἱ νεράιδες καὶ καθὼς ρίχνεις τὸ ἀκάθαρτο νερὸ τὶς λερώνεις.

4. Δὲν κάνει νὰ κατουρῆς νύχτα καταμεσῆς τοῦ δρόμου καὶ περπατῶντας, γιὰτὶ σ' ἐκδικιέται ὁ διάβολος, πού λερώνεις τὸ τραπέζι του.

5. Νὰ μὴ κλειδώνης κλειδαριά, ὅταν δὲν εἶναι νὰ κλειδώσης πόρτα, γιὰτὶ κλειδώνεις τὴν τύχη τοῦ σπιτιοῦ.

6. Δὲν κάνει νὰ δανείζης ξεῖδι τὴ νύχτα. Κι ἂν εἶναι ἀνάγκη, μονάχα σὰν ρίξης μέσα κάρβουνο.

7. Νὰ μὴ σφυρῆζης τὴ νύχτα στὸ σπῖτι μέσα, γιὰτὶ μαζεύονται οἱ διαβόλοι.

8. Δέν κάνει τὴν ἡμέρα τ' Ἀϊγιαννιοῦ (29 Αὐγούστου) νὰ κόβῃς μὲ μαχαίρι καρπούζι ἢ πεπόνι, ὅπως κάθε μέρα.

Δηλαδή δὲν πρέπει νὰ κόβῃς τὸ «κεφάλι», ποὺ λέγεται, τοῦ καρπούζιου ἢ τοῦ πεπονιοῦ καὶ ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴ μεριά τοῦ μίσχου.

9. Δέν κάνει τὴν ἴδια μέρα νὰ τρώς κόκκινα σταφύλια, γιατί αὐτὴ τὴ μέρα χύθηκε αἷμα ἀπ' τὸν Ἰωάννη Πρόδρομο.

10. Ἄν ἀλείψῃς τὸν τοῖχο τῆς βρύσης μὲ βούτυρο τὴν νύχτα τῶν Χριστουγέννων, σὰν τὸ νερὸ τῆς βρύσης θὰ τρέχῃ τὸ βούτυρο ἀπ' τὰ πρόβατα.

11. Ἄν ἡ σπιτονοικυρά, ὅταν ἦταν νύφη, τὸ εἶχε ταγμένο νὰ μὴ ζυμώνῃ τὴν Παρασκευὴ καὶ ζυμώσῃ, τὸ ψομί μουχλιάζει.

Ἄπ' αὐτὸ προήλθε καὶ ἡ ἀπαγόρευσις : Δέν κάνει νὰ ζυμώνῃς Παρασκευὴ μέρα, γιατί μουχλιάζει τὸ ψωμί.

12. Ἐὰν μένῃ ἡ πυρουσιὰ στὴ φωτιά χωρὶς νὰ ᾄχῃ τίποτα ἀπάνω, βάζεις χρέος.

13. Ἐὰν βγάξῃ φωτιά ἡ πυρουσιὰ, καθὼς καίγεται ἡ καπνιά, ὄσες σπίθες πετάει, τόσες δραχμὲς θὰ δώσῃς.

Κατ' ἄλλους : θὰ πάρῃς.

14. Ἐὰν παίζῃς μὲ καρβουνόξυλο ἢ μὲ ξύλο ἀναμμένο στὴν ἄκρη, θὰ κατουρήσῃς τὸ βράδυ στὸ στρώμα.

15. Ἐὰν τὴν Πρωτοχρονιά ὁ πρῶτος ἐπισκέπτης πατήσῃ τὸ κατώφλι μὲ τὸ δεξί του πόδι, ἡ χρονιά θὰ πάῃ γοῦρι, ἀν ὅμως μὲ τ' ἀριστερό, θὰ πάῃ ἐνάνια.

Σημειώσεις εἰς τὰς ἀνωτέρω δεισιδαιμονίας

Αἱ ἀνωτέρω δημοσιεύμεναι δεισιδαιμονίαι προέρχονται ἐξ Ἄργους Ὀρεστικοῦ, συνελέγησαν δ' ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους Κεραπτισόγλου. Αὗται εἶναι κοιναὶ εἰς ὄλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα. Δυστυχῶς μέχρι τοῦδε δὲν ἔγινε συστηματικὴ περισυλλογὴ τῶν νεοελληνικῶν δεισιδαιμονιῶν οὐδὲ συγκέντρωσις τῶν σποραδικῶς δημοσιευθειῶν εἰς δυσπρόσιτα πολλάκις σήμερον δημοσιεύματα,¹ ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸς ὁ ἀκριβέστερος καθορισμὸς τῆς γεωγραφικῆς ἐξαπλώσεως ἐκάστης αὐτῶν. Σημειῶνω δι' ἐκάστην ὅσα προχείρως ἔχω ὑπ' ὄψιν.

1. Τὴν δεισιδαιμονίαν γνωρίζω ὡς κοινήν. Ὁ ἀποδιδόμενος ὅμως εἰς αὐτὴν λόγος εἶναι ἐκασταχοῦ διάφορος. Ἐν Κομοτινῇ ἀποφεύγεται τὸ δίπλωμα τῆς πεσέτας ὑπὸ τῶν φιλοξενουμένων μετὰ τὸ φαγητόν, διότι ὑπάρχει ὁ φόβος, ὅτι δὲν θὰ ἐπισκεφθῶσιν ἐκ νέου τὸν φιλοξενούντα.

2. Τὴν δεισιδαιμονίαν δὲν γνωρίζω ἀλλαχόθεν.

3. 4. Αἱ δεισιδαιμονίαι ἔχουν σχέσιν πρὸς τὴν παλαιὰν πίστιν, ὅτι ἡ νύξ ἀνήκει εἰς τοὺς δαίμονας, τοὺς ὁποίους εἶναι δυνατόν νὰ ἐνοχλήσῃ ὁ χύνων ἀκάθαρτα ὕδατα ἢ οὐρῶν. Ὡς πρὸς τὴν χύσιν τῶν ὑδάτων δὲν ἔχω τι πρόχειρον νὰ σημειώσω. Ὡς πρὸς τὸ οὐρεῖν σημειῶνω τὰς ἐκ Κομοτινῆς δεισιδαιμονίας (Λαογραφία, τ. Β', σ. 414, ἀρ. 76 καὶ 77) καὶ τὴν ἐξ Αἴνου. (Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φυλολογικὸς Σύλλογος, τόμ. Θ', σ. 349). Αἱ δεισιδαιμονίαι εἶναι πανάρχαιαι, ἀναφερόμεναι ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου ("Ἔργα καὶ ἡμέραι στ. 727 κέ.).

*Μηδ' ἄντ' ἡελίου τετραμμένος ὀρθὸς ὀμιχεῖν,
αὐτὰρ ἐπεὶ κε δύῃ, μεμνημένος, ἔς τ' ἀνιόντα
μήτ' ἐν δδῶ μήτ' ἐκτὸς ὁδοῦ προβάδην οὐρήσῃς*

¹ Τὸ βιβλίον τοῦ Α. Κ α ρ α γ ι α ν ν η, Δεισιδαιμονίας δοκίμιον. Σμύρνη 1872, δὲν πληροῖ τὴν ἔλλειψιν.

*μηδ' ἀπογυμνωθεῖς· μακάρων τοι νύκτες ἔασιν·
ἐζόμενος δ' ὃ γε θεῖος ἀνὴρ, πεπνυμένα εἰδώς,
ἦ ὃ γε πρὸς τοῖχον πελάσας ἐνερκέος αὐλῆς.*

Τὰ τοῦ Ἡσιόδου ἐπαναλαμβάνει καὶ τὸ πυθαγόρειον σύμβολον «Πρὸς ἥλιον τετραμμένος μὴ οὔρει».¹ Τὸ τοῦ Ψευδοφωκυλίδου² *μηδ' ἀθέατα δείξης ἡλίῳ*, τὸ ὁποῖον ὁ T. A. Sinclair ἐν τῇ ἐκδόσει του τῶν Ἔργων τοῦ Ἡσιόδου σχετίζει πρὸς τὰ ἀνωτέρω εἶναι τελείως ἄσχετον. Ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐν τῷ τάφῳ κείμενα λείψανα τῶν νεκρῶν. Οἱ στίχοι εἶναι σαφεῖς.

*μη τύμβον φθιμένων ἀνορύξης, μηδ' ἀθέατα
δείξης ἡλίῳ καὶ δαιμόνιον χόλον ὄρασης.*

Τὸ διὰ τὴν προφύλαξιν κάθισμα κατὰ τὴν οὔρησιν ἀντικατέστησε πιθανῶς εἰς τὰ νεώτερα ὁ τριπλοῦς ἐμπυτσμός, τοῦ ὁποῖου εἶναι γνωστὴ ἡ ἀποτροπῆος δύναμις.³

5. Καθ' ὅσον γνωρίζω, ἡ δεισιδαιμονία εἶναι κοινὴ, ὁ δὲ μαγικὸς αὐτῆς λόγος διαφανής. Τὸ κλειδωμα ἰσοδυναμεῖ πρὸς μαγικὸν κόμβον.

6. Καὶ ἡ δεισιδαιμονία αὕτη εἶναι κοινὴ. Ἐσημειώθη ἐν Κύπρῳ (Λαογραφία, τ. Γ', σ. 514,6), ἐν Σοποτῶν Καλαβρύτων (αὐτ. τ. Η', σ. 216,6) καὶ ἐν Κυνουρίᾳ (αὐτ. τ. ΙΑ', σ. 637).

7. Τὴν δεισιδαιμονίαν ἐσημείωσα ἐκ Κομοτινῆς (Λαογραφία, τ. Β', σ. 409, ἀρ. 34).

8. 9. Αἱ δεισιδαιμονίαι ἔχουν σχέσιν πρὸς τὴν ἀποτομὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ τὸ χυθὲν αἷμα. Γνωρίζω αὐτάς καὶ ἐκ Κομοτινῆς.

10. Ἡ ἐπάλειψις τῆς κρήνης διὰ βουτύρου ἰδιάζει κυρίως εἰς τὰς κτηνοτροφικὰς περιοχάς. Ὁ μαγικὸς λόγος εἶναι διαφανής. Ἐσημειώθη ὑπὸ τοῦ Δ. Λουκοπούλου ἐξ Αἰτωλίας (Λαογραφία, τ. Η', σ. 38,⁹).

11. Ἡ δεισιδαιμονία ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ δυσοίωνον τῆς Παρασκευῆς. Πρβλ. Jungbauer, Freitag, ἐν Hoffmann-Kraeyer-Bächtold-Staubli, Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens, τόμ. III, στ. 45 κέ.

12. Ἡ δεισιδαιμονία μου εἶναι ἄγνωστος ἀλλαχόθεν. Ὁ μαγικὸς αὐτῆς λόγος εἶναι διαφανής.

13. Ἡ δεισιδαιμονία ἀνήκει εἰς τὸν κύκλον τῆς πυρομαντείας καὶ ἐμπυροσκοπίας παρὰ τῷ καθ' ἡμᾶς λαῷ. Πρβλ. Ν. Γ. Πολίτου, Πυρομαντεία καὶ ἐμπυροσκοπία παρὰ τῷ καθ' ἡμᾶς λαῷ (Λαογραφία, τ. Γ', σ. 345 κέ. = Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, τ. Γ', σ. 148 κέ.). Εἰς τὰ ἐκεῖ σημειούμενα πρόσθετος καὶ τὰ ἐν Λαογραφίᾳ, τ. Θ', σ. 14. ΙΑ', σ. 638. Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον, τ. Α', σ. 309. Παρατηρητέον ὅτι ἡ σπινθηροβολία ἐρμηνεύεται συνήθως ὡς καταλαλιά.

14. Τὴν δεισιδαιμονίαν γνωρίζω καὶ ἐκ Κομοτινῆς,

15. Ἡ δεισιδαιμονία ἔχει σχέσιν μὲ τὴν συνήθως κρατοῦσαν γνώμην περὶ τῆς ἀγαθῆς δυνάμεως καὶ τοῦ εὐοιῶνου τοῦ δεξιοῦ, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται τοῦ θεοῦ, ἐν ᾧ τὸ ἀριστερὸν τοῦ διαβόλου.

ΣΤΙΛΙΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

¹ H. D i e l s, «Die Fragmente der Vorsokratiker»³ τόμ. I, σ. 360 (281).

² Poetae Iyrici Graeci, rec. Th. Berg,³ τ. II σ. 465 στ. 100.

³ Ἡσιόδου τὰ ἅπαντα, ἐκδ. Καρόλου Σίττλ. Ἀθήνα 1889, σ. 306, στ. 760.